

"האדם הוא סך הכל של יצירותיו"

הרהורים על הכשרת רקדנים ליצירתיות

פרנסיס בייקון (Francis Bacon)

דן רונן

שותפים ביצירה של כוריאוגרף ומבטאים את עצמם בהתנסות ביצירה עצמית. צופיה נהרין מציינת כי "הכוריאוגרף היוצר בוחר את החומרים שלו מתוך אוצר התנועה האינסופי, ובעזרת הרקדן, המוסיקה, התאורה, התלבושות, התפאורה, מארגן אותם לצורה המכילה את התכנים שבחר" (רונן, 2000, עמ' 46-53).

התמודדות עם ביקורת

אחת השיטות להתמודד עם חוסר ביטחון, חרדה וחשש מביקורת היא גישה משחקית וניסיונית לרעיונות, לעובדות, לנתונים ולהנחות. במחול מוחלת גישה זאת על תנועות, צורות, תפישת משמעות החלל, קצב. במשחק אפשר להתנסות בחידושים מבלי להסתכן ממש. עם זאת, ראוי לזכור את אמרתו של איינשטיין "אלוהים אינו משחק בקובייה" (דוגמה להתמודדות עם חשש מביקורת היא שיטת "סיעור המוחות", שהונהגה בתורת המינהל; ביסודה של השיטה דרישה מהמשתתפים להגיב תגובה מיידית, ישירה ומהירה על בעיה, למציאת פתרון. המהירות אינה מאפשרת להסס או לחשוש מביקורת ומתחושת כישלון).

ביבליוגרפיה

- דה־בּונו אדוארד, *יצירתיות רצינית*, הוצאת מכון תל ומכון ברנקו וייס, 1995.
- _____. *מדריך לחשיבה יוצרת*, הוצאת כנרת, תל אביב, 1988.
- _____. *שש נעלי פעולה*, הוצאת כנרת, 1987.
- דסטרובסקי – "פורום דסטרובסקי לחינוך למוסיקה ומחול" – "ניירות עמדה בנושאי לימודי המוסיקה והמחול במערכת החינוך", יוני 2010.
- כהן ירדנה, "המחול כגורם מחנך", *אמנות וחינוך בחינוך המשלים*, חיים דגן (עורך), חוברות 4-5, משרד החינוך והתרבות, 1966.
- לנדאו אריקה, *האומץ להיות מוכשר*, דביר, תל אביב, הוצאה שנייה, מורחבת ומתוקנת, 2001.

מבוסס גם על ההכרה ש"מי שאין לו ישן, גם חדש לא יהיה לו" (רונן, 1999, עמ' 717-743).

היטיב להציג דילמה זו הצייר פול גוגן (Gauguin): "האמנות היא או חיקוי או מהפכה". הקשר החשוב בין ישן וחדש הודגש על ידי בנימין זאב הרצל בסיום ספרו *מדינת היהודים* (אלטנוילנד): "כל מעשיהם של בני האדם היו פעם חלומות. כל מעשיהם יהיו ביום מהימים חלומות".

היצירתיות נדרשת כדי לסייע בהתמודדות עם הבלתי נודע והבלתי מובן; כמו שאמר לואיס קרול, מחבר *אליס בארץ הפלאות*: "השיעור החשוב ביותר שלמדתי בחיי הוא כי הבלתי ידוע רב מהידוע והבלתי מובן רב מהמובן". ואילו המשורר שארל בודלר (Baudelaire) טען שהבלתי ידוע הוא המניע את תהליך היצירה: "דרך הבלתי ידוע אנו מגיעים אל החדש".

המחול ביסודו הוא שפה של תקשורת באמצעות סמלים תנועתיים. לכן הדימוי הסמלי של המחול הוא "חיים". למרתה גרהאם (Graham) מיוחסת האמירה "מחול וחיים קשורים זה בזה כמו תאומים, כי שניהם משתמשים בגוף". על הקשר ההדוק בין המחול והחיים כתב הסופר ג'ורג' ברנרד שו (Shaw): "הריקוד הוא ניסיון לגלות את הריתמוס של החיים". שו גם הגדיר את היצירתיות במשפט מבריק: "רוב האנשים שואלים 'מדוע?' אני שואל 'מדוע לא?'" צופיה נהרין (2000, עמ' 17) מנתחת את הקשיים בקשר שבין הגוף ליצירת המחול. הסיבות לקשיים הן, לדעתה: "חוסר הפרדה בין היוצר לחומר היצירה – הגוף משמש כלי להתנהגויות ולתקשורת יומיומית. המטענים התנועתיים הרבים יכולים לסייע ליצירה, אבל הם גם גורם מעכב ומפריע. שיטות הוראת המחול מפרידות את העבודה הטכנית עם הגוף מן היצירתיות".

חינוך ליצירתיות

ההכשרה ליצירתיות היא חינוך לערכים כמו כבוד האדם, חופש היצירה ואומץ לב. היא מתבססת על הרחבת ההתפתחות האינטלקטואלית,

- _____ . "יצירתיות היא ...", מחול עכשיו, גיליון 6, ספטמבר 2001, עמ' 20-25.
- _____ . הפסיכולוגיה של היצירתיות, משרד החינוך והתרבות, הפיקוח על הוראת הציור והאמנות, 1970, עמ' 14.
- נהרין צופיה, הזמנה למחול - תהליכי יצירה בתנועה, הוצאת ספרים אח בע"מ, קרית ביאליק, תש"ס 2000.
- _____ . "קשה להיות כוריאוגרף", מחול עכשיו, גיליון 6, ספטמבר 2001.
- רון דן, "החינוך האמנותי במדינת ישראל", יובל למערכת החינוך, אלעד פלד (עורך), הוצאת משרד החינוך והתרבות, תשנ"ט, עמ' 717-743.
- _____ . "כוחות יצירתיים טמונים בכל אדם", מחול עכשיו, ספטמבר 2001, עמ' 46-53.
- שינמן שפרה, "מיתוסים ופרדוקסים בחינוך האסתטי בישראל, מבט רטרופקטיבי", יובל למערכת החינוך, אלעד פלד (עורך), הוצאת משרד החינוך והתרבות, תשנ"ט, 1999, עמ' 743-765.
- Eisner E.W., *Education Artistic Vision*, Macmillan Co., 1972.
- Gardner Howard, *Creating Minds*, Basic Books, New York, 1993.
- Maslow A.H., *The Psychology of Sciences A Reconnaissance*, New York, Harper and Row, 1996.

ד"ר דן רונן מוותיקי תנועת ריקודי העם, יו"ר סיאוף - אגודה בינלאומית של פסטיבלים לפולקלור וחבר ההנהלה העולמית שלה. בעבר מנהל אגף התרבות והאמנות במשרד החינוך והתרבות. יועץ פדגוגי לשלושה שרי חינוך ותרבות, יו"ר הוועדה המקצועית הראשונה למחול במשרד החינוך וכיום יו"ר להקת הבלט הישראלי ולהקת קולבן דאנס. לאחרונה יצא לאור ספרו *ריקודי עם בישראל*, בהוצאת כרמל ירושלים, במסגרת המפעל לספרות מחול.